

HOZIRGI ZAMONDA JAHON MAMLAKATLARI TALIM TIZIMI VA PEDAGOGIKA FAN RIVOJI

Yusupova Marjona

*Termiz iqtisodiyot va servis universiteti,
Boshlang'ich talim yo'nalishi 2-bosqich talabasi*

Annotatsiya: Ushbu maqola XXI asr global jamiyati talablari -texnologik taraqqiyot, iqtisodiy o'zgarishlar va madaniy almashinuv sharoitida jahon ta'lim tizimlari va pedagogika fanida yuz berayotgan tub o'zgarishlarni o'rganishga bag'ishlangan. AQSh, Fransiya, Germaniya davlatlari ta'lim tizimi haqida so'z yuritilgan. Asosiy e'tibor an'anaviy yondashuvalarning yangi, metog va g'oyalar bilan almashtirilishiga qaratiladi.

Kalit so'zlar: jahon ta'lim tizimi, pedagogika fan, XXI asr ta'limiinnovatsion texnologiyalar, onlayn ta'lim.

Abstract: This article is devoted to the study of the fundamental changes taking place in world education systems and pedagogy in the context of the requirements of the 21st century global society - technological progress, economic changes and cultural exchange. The educational systems of the USA, France, and Germany are discussed. The main attention is paid to the replacement of traditional approaches with new methods and ideas.

Keywords: world education system, pedagogical science, 21st century education, innovative technologies, online education.

Аннотация: Статья посвящена исследованию фундаментальных изменений, происходящих в мировых системах образования и педагогике в контексте требований глобального общества XXI века –технологического прогресса, экономических преобразований и культурного обмена. Рассматриваются образовательные системы США, Франции и Германии. Основное внимание уделяется замене традиционных подходов новыми методами и идеями.

Ключевые слова: мировая система образования, педагогическая наука, образование XXI века, инновационные технологии, онлайн-образование.

Kirish. XXI asrda dunyo mamlakatlari ta'lim sohasida keng qamrovli islohotlarni amalga oshirmoqda. Har bir jamiyat taraqqiyotida ilm-fan, bilim va tarbiya asosiy omil hisoblanadi. Shu boisdan ham zamonaviy pedagogika fani nafaqat nazariy g'oyalarni, balki amaliy tajribalarni ham o'z ichiga olib, o'quvchi shaxsini har tomonlama rivojlantirishga xizmat qilmoqda.

Bugungi kunda ko'plab mamlakatlarda ta'lim tizimi o'ziga xos milliy qadriyatlar, madaniyat va ijtimoiy ehtiyojlardan kelib chiqib shakllanmoqda. Masalan, rivojlangan davlatlarda innovatsion texnologiyalar asosida o'qitish uslublari keng qo'llanilmoqda. AQSH, Yaponiya, Janubiy Koreya, Germaniya kabi davlatlarda o'quv jarayonida raqamli ta'lim vositalari, sun'iy intellekt, onlayn platformalar keng tatbiq qilinmoqda. Shuningdek, ko'plab davlatlarda ta'limning asosiy maqsadi o'quvchilarda mustaqil fikrlash, ijodkorlik, amaliy ko'nikmalarni shakllantirishga qaratilgan. Endilikda dars jarayoni faqatgina ma'lumot yetkazish emas, balki shaxsning ijtimoiy, ruhiy va kasbiy rivojini ta'minlash vazifasini ham bajaradi. Pedagogika fani esa doimiy ravishda yangilanib, zamonaviy talablar asosida rivojlanmoqda. Masalan, "inklyuziv ta'lim", "kritik fikrlash", "kompetensiyaga asoslangan yondashuv", "hayot davomida o'qish" kabi tushunchalar butun jahon pedagogikasida keng qo'llanilmoqda.

Asosiy qism. Rivojlangan xorijiy davlatlarda ta'limning mamlakat ichki siyosatiga faol tasir etadigan ijtimoiy jarayon ekanligining e'tirofi qilingani haqiqatdir. Shu tufayli ham rivojlangan mamlakatlarda maktab ehtiyojini iqtisodiy ta'minlashga ajratilayotgan mablag miqdori yildan-yilga oshib bormoqda. Masalan, yaponlarda "maktab muvaffaqiyat va farovonlik timsoli"gina bo'lib qolmay, "u insonlarni barkamollashtiradi", degan fikr ishonch va e'tiqodga aylangan. Ta'lim to'g'risida g'amxo'rlik qilish taniqli siyosatchilarning ham hamisha diqqat e'tiborida bo'lgan. Shuning uchun ham AQShning sobiq Prezidenti R.Reynganni, Buyuk Britaniya Bosh vaziri M.Techcherni, Fransiya F.Mitteranlarni maktab islohotining tashabbuskorlari deb bejiz aytishmaydi. F.Mitteran maktabni "Jamiyatni harakatlantiruvchi kuch" deb hisoblagan. Rivojlangan mamlakatlarda pedagogik tadqiqotlarni amalga oshiradigan ko'p sonli ilmiy muassasalar ishlab turibdi. Germaniyada ularning soni ikki mingdan ortiq. Fransiya, AQSh, Yaponiyada ta'lim-tarbiya nazariyasi muammolari bilan yuzlab davlat va xususiy tashkilotlar, universitetlar, pedagogik tadqiqot markazlari shug'ullanmoqdalar. Ular faoliyatini esa xalqaro ta'lim markazlari, masalan, AQShda xalqaro ta'lim instituti muvofiqlashtirib bormoqda. Ko'pchiligining faoliyati o'quv dasturini takomillashtirish va qayta ishlab chiqishga qaratilgan. Qatorda tanlab olinadigan ximiya, fizika, chet tillari kiritilgan o'quv dasturlari ham amalga oshirilayotir. Bu o'quv dasturi tobora to'liqsiz o'rta maktab doirasidan chiqib, o'rta maktablar va gimnaziyalarni ham qamrab olmoqda.

Germaniyada to'liqsiz o'rta maktablarida asosiy o'quv fanlari bilan bir qatorda tanlab olinadigan ximiya, fizika, chet tillari kiritilgan o'quv dasturlari ham amalga oshirilayotir. Bu o'quv dasturi tobora to'liqsiz o'rta maktab doirasidan chiqib, o'rta maktablar va gimnaziyalarni ham qamrab olmoqda. Fransiya boshlang'ich maktablarida ta'lim mazmuni ona tili va adabiyoti hamda matematikadan iborat asosiy, tarix, geografiya, aholishunoslik, tabiiy fanlar, mehnat ta'limi, jismoniy va estetik tarbiya kabi yordamchi o'quv fanlariga bo'linadi. Yaponiya maktablari ikkinchi jahon

urushidan keyin oq Amerika ta'limi yo'lidani bordi. Lekin shunga qaramay, bu ikki mamlakat o'quv dasturida bir qator farqlar ko'zga tashlanadi. Yaponiyada o'quv dasturlari jiddiy murakkablashtirilgan, asosiy fanlar majmui ancha keng, bir qator yangi maxsus va fakultativ kurslar kiritilgan. Masalan, umumiy o'rta ta'lim maktablarining yangi musiqa ta'limi o'quv dasturiga milliy va jahon mumtoz musiqasini o'rganish ham kiritilgan. Shuni ta'kidlash lozimki, iqtisodiy rivojlangan davlatlarda XX asrning 60-80-yillarida tabiiy-ilmiy ta'lim dasturi tarkibiga fizika, ximiya, biologiya, ba'zi hollarda astronomiya, geologiya, mineralogiya, fiziologiya, ekologiya elementlari kiritilib, u AQSH va Frantsiyada 4 yil, Buyuk Britaniyada 6 yil, Germaniyada 2 yil o'qitiladi. O'quv dasturlarini integratsiyalashtirish jarayonida yangi-yangi kurslar paydo bo'la boshladi. Frantsiyada XX asrning 70-80-yillarda to'liqsiz o'rta maktablar o'quv dasturidagi tabiiy-ilmiy va gumanitar turkumiga eksperimental, iqtisodiy-gumanitar kurslar kiritiladi. Hozirgi paytlarda rivojlangan mamlakatlar o'quv dasturiga integratsiyalashtirilgan kurslarni kiritish to'la amalga oshirildi: Fransiya maktablarida ularga 6-10 foiz, Buyuk Britaniya maktablarida 15 foiz o'quv soatlari ajratildi.

XX asrning 70-yillarida AQShda kelajak maktabi umummilliy loyihasini amalga oshirishga kirishildi. Bu eksperiment mazmuni o'qituvchi buyrug'i bilan ish tutish, ko'proq o'quvchilarga mustaqil ishlash imkoniyatin berishdan iborat. Ta'lim tarkibi sinfda ishlash, mustaqil mashg'ulot, o'qituvchi konsultatsiyasini o'z ichiga oladi. Germaniya maktablarida sinfda o'quvchilar sonini qisqartirish sari yo'l tutilgan. Bunday o'quvchilarning har biriga individual paketlar (topshiriqlar) tarqatiladi. Topshiriqlarni o'quvchi mustaqil bajaradi, lozim bo'lganda o'qituvchidan konsultatsiya oladi. Yuqorida bayon qilinganlardan ko'zda tutilgan maqsadlar:

- maktablarning insonparvarlik, umuminsoniylik yo'nalishlarini kuchaytirish;
- topish; o'quvchi shaxsini shakllantirishning eng samarali yo'llarini qidirib topish,
- o'quvchilar kengashi, maktab tarbiyaning yangi shakllarda kengashlaridan, tarbiyaviy o'yinlardan foydalanish;
- maktab o'quv dasturlarini ixtisoslashtirish, fanlarning o'zaro aloqasini mustahkamlash, takomillashtirish;
- maktabni mehnat, insoniy faoliyat bilan yaqinlashtirish, kasbga yo'naltirish ishlarini qayta tashkil etish;
- tabaqalashtirib o'qitishni yo'lga ko'yish, maxsus o'quv muassasalarini (xam iqtidorli, ham aqliy, jismoniy zaif o'quvchilar uchun) rivojlantirish;
- yangi, ya'ni o'quv texnik vositalarni ta'limdagi salmog'ini oshirish, o'qituvchilar uchun kompyuter ta'limini yo'lga ko'yish;
- pedagogik g'oyalarni amalga oshirishda keng kamrovli tadqiqotlarni amalga oshirishdan iboratdir.

Xulosa: Xulosa qilib aytganda, hozirgi davrda jahon mamlakatlari ta'lim tizimi global miqyosda yangilanib, o'zaro tajriba almashinuvi, xalqaro hamkorlik orqali yanada yuksalmoqda. Menimcha, pedagogika fanining bugungi rivoji kelajak avlodlarni barkamol, bilimli va ijodkor qilib tarbiyalashda beqiyos ahamiyat kasb etadi. Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, hozirgi davrda jahon ta'limi tizimi fundamental o'zgarishlar bosqichidan o'tmoqda. Pedagogika fani esa faqat bilim o'rgatuvchi emas, balki shaxsni hayotga tayyorlovchi, uning qobiliyatlarini rivojlantiruvchi va unga doimiy o'sishga bo'lgan istakni uyg'otuvchi fan sifatida yangi mazmun va shaklga ega bo'lmqda. Kelajakdagi muvaffaqiyat ushbu innovatsion tendensiyalarni qanchalik samarali qo'llash va barcha uchun qulay, adolatli ta'lim imkoniyatlarini yaratishga bog'liq.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Panjiyeva Muattar, Ergasheva Oyjamol Jaxongirova. "Boshlang'ich ta'limpedagogikasi, innovatsiyasi va integratsiya" o'quv qo'llanma 2023.
2. R.A.Mavlonova, O.To'rayeva, K.M.Xoliqberdiyev. Pedagogika. Darslik T. O'qituvchi 2008.
3. R.A.Mavlonova, N.H.Vohidova, N.H.Raxmonqulova. Pedagogika nazariyasi va tarixi. Darslik T.: Fan va texnologiyalar. 2010.
4. K.Xoshimov, S.Ochilov. O'zbek pedagogikasi antologiyasi. O'quv qo'llanma.T.: O'qituvchi 2010.
5. R.A.Mavlonova, N.H.Vohidova, Ijtimoiy pedagogika. O'quv qo'llanma. T.: Noshir 2009.